

WOORD VOORAF

P. Hebberecht *

Reeds van bij het begin van de ontwikkeling van een nieuwe empirische criminologie in de 19^e eeuw hadden een aantal criminologen oog voor de geografische aspecten van criminaliteit. Zo bestudeerden de zgn. 'cartografische criminologen', waaronder de Fransman GUERRY en de Belg QUETELET, de ruimtelijke spreiding van criminaliteit. Tegen de achtergrond van het negentiende eeuwse verstedelijkingsproces in Europa werd door hen het verband onderzocht tussen ruimtelijke (doorgaans regionale) patronen van criminaliteit en veroordeelde misdadigers en fysieke fenomenen (zoals het klimaat) en variabelen uit wat zij de 'morele' statistieken noemden (zoals het geletterd zijn, de bevolkingsdichtheid, de welvaart, de nationaliteit, ...).¹

Innovaties in de criminologische theorievorming over de relatie tussen stad en criminaliteit lopen parallel met nieuwe stedelijke ontwikkelingen. Zo is het niet verwonderlijk dat in het begin van de 20^e eeuw sociologen in Chicago, waar men voor het eerst met de sociale gevolgen van het grootstedelijk fenomeen werd geconfronteerd, een criminaliteitstheorie hebben uitgewerkt die onder meer de ruimtelijke spreiding van de criminaliteit in deze stad poogde te verklaren.

De vaststelling dat de meeste veroordeelde criminelen en jeugddelinquenten in de gordel rond het stadscentrum wonen, werd verklaard vanuit de voortschrijdende industrialisatie en urbanisatie en de daarmee gepaard gaande immigratie die de buurten rondom het stadscentrum sociaal desorganiseren. In deze verloederde stadszones worden volgens deze sociologen de algemeen aanvaarde waarden en normen minder nageleefd en brokkelen de traditionele sociale controlenetwerken verder af. Andere waarden en normen komen in deze buurten tot verdere ontwikkeling en worden op jongere generaties overgedragen.²

In de daaropvolgende decennia werd deze criminaliteitstheorie in verschillende steden in de Verenigde Staten en Europa door criminologen getoetst.³ Vooral bij Brits onderzoek bleek dit verklaringsmodel niet te kloppen.⁴ Dit werd vooral toegeschreven aan het groter overheidsingrijpen op de woningmarkt in tegenstelling tot de Verenigde Staten waar de vrije marktprincipes ongehinderd de ontwikkeling van de woningmarkt bepalen.

* P. HEBBERECHT is docent aan de Rijksuniversiteit Gent.

1. MORRIS, T., *The Criminal Area. A Study in Social Ecology*, London, Routledge & Kegan Paul, 1966, 37-64.

2. PFOHL, S., *Images of Deviance & Social Control. A Sociological History*, New York, McGraw-Hill, 1985, 133-176.

3. BALDWIN, J., 'Ecological and Areal Studies in Great Britain and the United States', in MORRIS, N. en TONRY, M. (eds.), *Crime and Justice. An Annual Review of Research*, Volume 1, Chicago, The University of Chicago Press, 1979, 29-66.

4. BALDWIN, J., 'British Areal Studies of Crime: An Assessment', in *British Journal of Criminology*, 1975, 3, 211-227.

Vanaf de jaren zestig wordt het aanzicht van onze steden door nieuwe economische ontwikkelingen en urbanisatieprojecten grondig gewijzigd. Nieuwe economische produktiekernen worden nu aan de rand of buiten de stad gevestigd. Volkse buurten worden weggesaneerd. Hun bewoners worden naar betonnen woonkazernes aan de rand van de stad verhuisd. Het stadscentrum wordt ingepalmd door de dienstensector, de economische en bestuurlijke beslissingscentra. Het stadscentrum waar grote onbewoonde winkelcentra worden opgetrokken, wordt nu dé plaats bij uitstek waar geconsumeerd wordt. De stijgende straatcriminaliteit en de toegenomen onveiligheid worden vanaf de jaren zestig steeds meer als ernstige stedelijke fenomenen ervaren door de politie, de media en de bevolking. Deze fenomenen worden zelfs centrale politieke thema's.⁵

Minder geïnteresseerd in een wetenschappelijke verklaring van criminaliteit maar wel in een methode om de stijgende criminaliteit in te dijken, bestuderen nu een aantal criminologen de relatie tussen criminaliteit en de stedelijk gebouwde omgeving.⁶ Hun aandacht gaat hierbij niet naar de maatschappelijke omstandigheden en factoren die daders aanzetten tot het plegen van criminaliteit maar naar de concrete situaties waar criminaliteit gepleegd wordt.

Vooraf deze kenmerken van de gebouwde omgeving die de informele sociale controle bemoeilijken of onmogelijk maken en zo de gelegenheid scheppen tot het plegen van criminaliteit, worden bestudeerd. Op basis van deze analyses worden dan architectonische, stedenbouwkundige en planologische wijzigingen voorgesteld waarvan verwacht wordt dat zij criminaliteitspreventieve effecten hebben.

Geconfronteerd met een dalende efficiëntie in de bestrijding van criminaliteit groeit eveneens bij de politiediensten de aandacht voor de geografische spreiding van de criminaliteit. Op basis van politieële registraties van criminaliteit worden spreidingskaarten opgesteld die de politiediensten toelaten meer gericht te patrouilleren en hun criminaliteitspreventieve taken met meer succes uit te voeren.

In de nederlandstalige Belgische criminologie is de aandacht voor de geografische aspecten van het criminaliteitsvraagstuk nooit groot geweest. De laatste jaren werd evenwel zowel door criminologen als door sociale geografen vanuit de universiteiten en de politiediensten (vooral de rijkswacht) onderzoek verricht naar de geografische dimensie van criminaliteit in steden.

In dit themanummer worden een aantal van deze studies gepresenteerd.

In een schets van de ontwikkeling van de criminologische wetenschap besteedt W. BRUGGEMAN aandacht aan deze studies die de ruimtelijke differentiatie van het criminaliteitsfenomeen hebben geanalyseerd. Verder biedt hij een overzicht van sociaal-geografische inzichten over criminaliteit. Hij inventariseert de criminologische en geografische studies die in België werden verricht. De studies worden besproken die op basis van de politieel geregistreerde criminaliteit door de cartografische studiedienst van de rijkswacht werden uitgevoerd.

5. RAMONET, I., DECORNOY, J., DE BRIE, C., 'La ville partout et partout en crise', *Le Monde Diplomatique*, Manière de voir, 13, Paris, 1991.

6. VAN SOOMEREN, P., *Criminaliteit en gebouwde omgeving*, Den Haag, Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, 1987.

Vertrekkend van een kritisch criminologisch referentiekader analyseert P. COLLE de in 1989 door de Gentse stadspolitie geregistreerde criminaliteit in vier Gentse buurten met een verschillende socio-economische status. Hij geeft verder aan hoe de analyse van deze onderzoeksresultaten kan verfijnd worden en welke bijdrage dit onderzoek van de politieel geregistreerde criminaliteit kan bieden tot een bredere criminologische analyse van stedelijke criminaliteit.

Op basis van de ' eenvormige formulieren ' door de politiediensten opgesteld, brengen J. GOETHALS en T. PETERS het fenomeen van de straatberoving in België in kaart. Meer in het bijzonder richten zij daarbij hun aandacht op de (groot)stedelijke dimensie van het fenomeen. Zij formuleren enkele aanzetten tot een interpretatie van het door hen beschreven onderzoeksmateriaal.

Teneinde de problematiek van de onveiligheid, de bezorgheid en de angst voor criminaliteit in relatie tot de buurt te kunnen analyseren, schetst H. HOFMAN een overzicht van de verschillende benaderingen van het stedelijk onveiligheidsvraagstuk.

H. MOERLAND, C. FIJNAUT en J. UIT BEIJERSE evalueren in hun bijdrage het preventieproject dat in het kader van het Nederlandse beleidsplan ' Samenleving en Criminaliteit ' in het Rotterdamse achterstandsgebied ' Boulevard Zuid ' werd opgezet.